“AHOLI TURMUSH FAROVONLIGINI SAMARALI BOSHQARISHNING KAMBAG’ALLIKNI QISQARTIRISHDAGI AHAMIYATI”

Buxoro davlat texnika universiteti
Iqtisodiyot va Menejment kafedrasi o’qituvchi stajyori
Negmatillaeva Zarina Baxodirovna

Annotatsiya: *Mazkur maqolada aholi turmush farovonligini samarali boshqarishning kambag‘allikni qisqartirishdagi o‘rni va ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, aholining daromadlarini oshirish, bandlikni ta’minlash, ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish hamda davlatning iqtisodiy siyosati orqali kambag‘allikni kamaytirish masalalari yoritilgan. Maqolada rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar tajribasi asosida aholi farovonligini oshirishning asosiy omillari ko‘rib chiqilgan hamda O‘zbekiston sharoitida ushbu yo‘nalishdagi islohotlarning ahamiyati ochib berilgan.*

Kalit so‘zlar: *aholi farovonligi, kambag‘allik, ijtimoiy siyosat, iqtisodiy rivojlanish, bandlik, daromad, ijtimoiy himoya, turmush darajasi, iqtisodiy boshqaruv, inson kapitali.*

Bugungi globallashuv sharoitida aholi turmush farovonligini oshirish va kambag‘allikni qisqartirish har bir davlatning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Iqtisodiy rivojlanishning asosiy maqsadi nafaqat yalpi ichki mahsulot hajmini oshirish, balki aholining hayot sifatini yaxshilash, ijtimoiy tenglikni ta’minlash hamda kambag‘allik darajasini kamaytirishdan iboratdir. Shu bois zamonaviy iqtisodiy siyosatda aholi farovonligini samarali boshqarish masalasi alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Kambag‘allik jamiyat taraqqiyotiga salbiy ta’sir ko‘rsatuvchi murakkab ijtimoiy-iqtisodiy muammo hisoblanadi. U aholining oziq-ovqat, ta’lim, tibbiyot, uy-joy va boshqa zarur ehtiyojlarini qondirish imkoniyatlarini cheklaydi. Natijada inson

kapitalining rivojlanishi sekinlashadi, iqtisodiy faoliyat samaradorligi pasayadi hamda jamiyatda ijtimoiy tabaqalanish kuchayadi. Shu sababli kambag‘allikni qisqartirish davlat iqtisodiy siyosatining muhim yo‘nalishiga aylangan.

Aholi turmush farovonligini boshqarish deganda fuqarolarning moddiy va ma’naviy ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiluvchi iqtisodiy, ijtimoiy va tashkiliy chora-tadbirlar tizimi tushuniladi. Ushbu jarayon aholining daromadlarini oshirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish, tadbirkorlikni rivojlantirish, sifatli ta’lim va tibbiyot xizmatlarini kengaytirish hamda ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish orqali amalga oshiriladi.

O‘zbekiston Respublikasida ham so‘nggi yillarda kambag‘allikni qisqartirish va aholi turmush darajasini oshirish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar olib borilmoqda. Ayniqsa, “Temir daftar”, “Ayollar daftari”, “Yoshlar daftari” kabi tizimlarning joriy etilishi ehtiyojmand qatlamlarni qo‘llab-quvvatlashda muhim vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Bundan tashqari, aholini kasb-hunarga o‘qitish, oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish va ijtimoiy yordamlarni manzilli tashkil etish orqali kambag‘allikni qisqartirishga alohida e’tibor qaratilmoqda.

Iqtisodchi olimlarning ilmiy qarashlarida aholi farovonligi va kambag‘allik muammosi keng o‘rganilgan. Adam Smit o‘zining iqtisodiy nazariyalarida jamiyat boyligining asosiy manbai mehnat ekanligini ta’kidlagan. Uning fikricha, iqtisodiy erkinlik va samarali mehnat bozori aholining daromadlarini oshirishga xizmat qiladi. Jon Meynard Keyns davlatning iqtisodiyotdagi faol ishtiroki aholi bandligini ta’minlash va iqtisodiy inqirozlarning oldini olishda muhim ekanligini asoslab bergan. U davlat investitsiyalari va ijtimoiy dasturlar orqali kambag‘allikni kamaytirish mumkinligini qayd etgan.

Amartya Sen esa kambag‘allikni faqat daromad yetishmasligi bilan emas, balki inson imkoniyatlarining cheklanganligi bilan ham izohlagan. Uning konsepsiyasiga ko‘ra, ta’lim, sog‘liqni saqlash va ijtimoiy himoya tizimining rivojlanganligi aholi

farovonligini oshirishning muhim omillaridan biridir. Mahalliy iqtisodchi olimlar ham aholi turmush darajasini oshirish va kambag‘allikni qisqartirish masalalariga alohida e’tibor qaratganlar. Ularning tadqiqotlarida iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish, kichik biznesni rivojlantirish va bandlikni ta’minlash kambag‘allikni kamaytirishning asosiy yo‘nalishlari sifatida ko‘rsatilgan.

Mazkur tadqiqotda ilmiy bilishning tahlil, sintez, taqqoslash, statistik kuzatuv va iqtisodiy tahlil usullaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida aholi turmush farovonligini oshirish va kambag‘allikni qisqartirish bo‘yicha xalqaro tajribalar hamda O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar o‘rganildi. Shuningdek, ijtimoiy-iqtisodiy ko‘rsatkichlar o‘rtasidagi bog‘liqlik tahlil qilinib, aholi daromadlari, bandlik darajasi, ijtimoiy himoya tizimi va kambag‘allik ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi munosabatlar ilmiy jihatdan yoritildi. Tadqiqotda nazariy va amaliy manbalar asosida umumlashtirilgan xulosalar shakllantirildi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, aholi turmush farovonligini samarali boshqarish kambag‘allikni qisqartirishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Aholining daromadlari oshgani sari ularning iste’mol imkoniyatlari kengayadi, ta’lim va sog‘liqni saqlash xizmatlaridan foydalanish darajasi yaxshilanadi hamda iqtisodiy faollik ortadi. Bandlikni ta’minlash kambag‘allikni kamaytirishda eng muhim omillardan biridir. Yangi ish o‘rinlarining yaratilishi aholining doimiy daromad manbaiga ega bo‘lishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish orqali aholining iqtisodiy mustaqilligi kuchayadi.

Ijtimoiy himoya tizimining samarali tashkil etilishi ham kambag‘allikni qisqartirishda muhim ahamiyatga ega. Kam ta’minlangan oilalarga moddiy yordam ko‘rsatish, subsidiyalar ajratish va ijtimoiy xizmatlarni kengaytirish aholining ijtimoiy himoyasini kuchaytiradi. Ta’lim tizimining rivojlanishi inson kapitalining sifatini oshiradi. Kasb-hunar va zamonaviy bilimlarga ega bo‘lgan fuqarolar mehnat bozorida yuqori daromad topish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Shu sababli ta’limga investitsiya

kiritish uzoq muddatli iqtisodiy o‘sish va kambag‘allikni qisqartirishning muhim omili hisoblanadi. Tadqiqot davomida O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar aholi turmush darajasini yaxshilashga ijobiy ta’sir ko‘rsatayotgani aniqlandi. Ayniqsa, hududlarda tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash, imtiyozli kreditlar ajratish va aholini kasbga o‘qitish dasturlari samarali natijalar bermoqda.

Aholi turmush farovonligini boshqarish masalasi iqtisodiy o‘sish bilan chambarchas bog‘liqdir. Biroq iqtisodiy o‘sishning o‘zi kambag‘allikni avtomatik ravishda kamaytira olmaydi. Agar iqtisodiy resurslar jamiyat qatlamlari o‘rtasida adolatli taqsimlanmasa, kambag‘allik muammosi saqlanib qolaveradi. Shu bois davlatning ijtimoiy siyosati muhim ahamiyat kasb etadi. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, samarali ijtimoiy himoya tizimi va inson kapitaliga yo‘naltirilgan investitsiyalar aholi farovonligini oshirishning eng muhim vositalaridan biridir. Xususan, Skandinaviya davlatlarida kuchli ijtimoiy siyosat orqali kambag‘allik darajasi sezilarli darajada qisqartirilgan.

O‘zbekiston sharoitida ham aholi bandligini ta’minlash, oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish va ijtimoiy yordamlarning manzilliligini oshirish muhim vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda. Shu bilan birga, iqtisodiyotning raqamlashtirilishi va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratish zarur. Kelgusida kambag‘allikni qisqartirish uchun quyidagi yo‘nalishlarga alohida e’tibor qaratish maqsadga muvofiq:

yangi ish o‘rinlarini yaratish;

ta’lim sifatini oshirish;

xotin-qizlar va yoshlar bandligini qo‘llab-quvvatlash;

hududiy iqtisodiy tafovutlarni kamaytirish;

ijtimoiy yordamlarning manzilliligini kuchaytirish;

raqamli iqtisodiyot imkoniyatlaridan samarali foydalanish.

Xulosa qilib aytganda, aholi turmush farovonligini samarali boshqarish kambag‘allikni qisqartirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Aholining daromadlarini oshirish, bandlikni ta’minlash, ijtimoiy himoya tizimini rivojlantirish va sifatli ta’lim xizmatlarini kengaytirish orqali kambag‘allik darajasini sezilarli kamaytirish mumkin. Shuningdek, davlatning oqilona iqtisodiy siyosati, tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash va inson kapitaliga investitsiyalar kiritish jamiyat farovonligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar ham aholi turmush darajasini yaxshilash va kambag‘allikni qisqartirishga xizmat qilmoqda.

Kelgusida ushbu yo‘nalishdagi islohotlarni izchil davom ettirish, zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etish va aholi ehtiyojlariga mos iqtisodiy mexanizmlarni ishlab chiqish mamlakatning barqaror taraqqiyotini ta’minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. *Smith A. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. — London: W. Strahan and T. Cadell, 1776.*
2. *Keynes J.M. The General Theory of Employment, Interest and Money. — London: Macmillan, 1936.*
3. *Sen A. Development as Freedom. — Oxford: Oxford University Press, 1999.*
4. *Stiglitz J.E. Economics of the Public Sector. — New York: W.W. Norton & Company, 2000.*
5. *Sachs J. The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time. — New York: Penguin Press, 2005.*
6. *Todaro M.P., Smith S.C. Economic Development. — 13th edition. — Pearson Education, 2018.*
7. *O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining kambag‘allikni qisqartirish va aholi bandligini ta’minlashga oid farmon va qarorlari.*

8. *O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma’lumotlari va statistik to‘plamlari. — Toshkent, 2023.*
9. *Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. — Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2021.*
10. *Human Development Report 2023/2024. — United Nations Development Programme (UNDP), 2024.*
11. *World Bank. Poverty and Shared Prosperity Report. — Washington DC, 2022.*
12. *Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti. — Toshkent: “Innovatsion rivojlanish”, 2019.*
13. *Vahobov A.V., Xajibakiyev Sh.X., Muminov N.G. Iqtisodiyot nazariyasi. — Toshkent: “Sharq”, 2020.*
14. *Shodmonov Sh.Sh., G‘afurov U.V. Makroiqtisodiyot asoslari. — Toshkent: “Iqtisod-Moliya”, 2021.*
15. *Rasulov A. Ijtimoiy siyosat va aholi farovonligi. — Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2022.*